

La planisaziùn e stada agl zenter

■ (jc) La gievgia sera da l'eanda pasada à gieù liac la savunda radunàna anuala da la Sozietad da migliuraziùn digls pros da cualm da Lon a Maton. Igls raspunsabels àn infurmo igls preschaints davart igl project general a las lavurs c'en previdas par 2018 a 2019. Igl project general ad igl raport davart la cumpatibladad ecologica en sen mesa. Igl ufezis cantunals a las organizaziùns digl ambiain àn savieu prender posiziùn. La fegn da matg d'uon fan rapreschantants da la cunfederaziùn egna visita agl territori partutgieu. Ear els àn alura la pussevkladad da prender posiziùn a d'intervagnir. Scha tut va tanor plan quenta igl president da la sozietad da migliuraziùn, Markus Stoffel da Hinterrhein, c'igl project setgi vagnir exponieu igl october d'uon par la publizitad. Que mumaint àn tut igls possessurs da funs la pussevkladad d'intervagnir a da far recurs. Stoffel quenta c'igl segi alura pussevel d'aczeptar igl project general an biabagn egn on. Cugl project general vean alura ear reglada la finanziaziùn da la migliuraziùn. Quegl munti, ascheia Stoffel, ca tut las lubientschas da biagear par las singulas lavurs c'en cuntanidas agl project general segian avànt màn.

Conzentrar las sendas da viandar

Egna da las parts prinzipalas da la migliuraziùn en las veias. La reet da las veias cumpeggia biabagn 30 etapas. Biabagn tres quartas da quellas etapas segi veias c'existeian gea, gi Stoffel. Quellas veias vagneian schlargeadas a rinforzgeadas tanor igls basigns actuals. Igl rest segi

Egn maletg tipic pigls pros da cualm da la Muntogna da Schons. Tscharneglias furman igls cunfegns trànter las parzelas. Quegl samussa fetg bagn sur Mursenas, las aclas da Maton.

FOTO J. CLOPATH

veias novas, an amprema lingia veias ca culieian veias existaintas.

Sper la reet da las veias da cualm cumpeggia igl project da la migliuraziùn ear la reet da las sendas da viandar. Oz posseda la Muntogna da Schons egna reet da sendas da viandar extendida. Da mintga vischnànca, da Lon, da Maton a da Vargistagn, magnan pliras sendas ansei viers

igl Pez Bavregn. Quellas segian dantant betga tutas an egn bün stan, gi Stoffel. Els da la migliuraziùn segian digl meni da redutgear igl diember da las sendas, da mantaner egna suleta senda da mintga vischnànca ansei viers igls pros da cualm ad igl Pez Bavregn. Sen l'òltezta digl Libi e'gl alura previeu da coliear las sendas davent da Dumagns, igl Libi, Sumapunt

a sur Valoja tocen Runtgaglia. Quella senda alpina tras egna fetg beala cuntra da e nova. La migliuraziùn degi betga sarvir me a l'agricultura, mobagn ear a l'ulteriura part da la populaziùn, gi Stoffel.

Actualmeing dat igl ànc duas dumondas c'en betga schlieadas. An conex cun la senda alpina da Dumagns tocen Sumapunt a Valoja remartga igl ufezi da tga-

tscha a da pestga ca la senda magni tras egn territori da schurmetg par la salvaschegna ad igl ufezi forestal e da l'ideia da biagear veias sainza strivlas da betun agl göld da Valoja. Stoffel quenta da saver catar proximameing egna cunvagnientscha an quellas duas dumondas.

Egna biodiversitad reha a multifara

La Staziùn ornitologica da Sempach ad igl Parc da la natira Bavregn fan actualmeing retschertgas davart la situaziùn da las lodolas da prada sen la Muntogna da Schons. Igl sattracta d'egn territori fetg impurtant par la lodola da prada c'e periclitada ple a ple fetg an l'antiera Svizra. Quella tematica segi stada egna part impurtanta digl raport da la cumpatibladad ecologica, declara Stoffel. El e cuntaint ca las retschertgas da la Staziùn ornitologica cumpeglian ear igls pros da cualm da Casti-Vargistagn. Schagea ca las parzelas an que territori segian vagnidas angràndidas cun la migliuraziùn d'avànt antegnns ons segi la populaziùn da las lodolas da prada rastada. Stoffel e digl meni c'igl sistem da las contribuziùns da la confederaziùn segi ple impurtant par la cultivaziùn digls pros ca la migliuraziùn sco tala. Igl territori segi gea carto ad igl deti nignas raschùns finanziaias par intensivar pros maighers. An que conex segi ear la dumonda da las tscharneglias vagnida discutada. Ign vigni a risguardar quellas a caschùn da la repartiziùn nova digls pros. Sper quegl vigni siir ear fixo l'obligaziùn da schar crescher tscharneglias novas agls cunfegns da las parzelas novas.

Passa 100 indigens a fugitivs tschagnan da cuminànza

Rita Juon a la sia squadra da fugitivs a gidàntras svizras àn cuschino la 9avla tschagna cuminevla a Spleia

■ (anr/bt) Avànt tgea da scola a Spleia e'gl ànc navaglias, mo antro digl esch c'igl savurava da sid a sulegl. Egn tozel fugitivs cun lur gidàntras svizras eran fatschandos da cuschinar spezialitads da la Siria. Agl spazios pierters c'àn mess a mesa par 100 parsünas. Rivadas en 102. Igl e betga sto difizil da catar la tgadafiac. Egna savur exotica, igl scadanem da padealas ad uviercals a la babilonia da tutas sorts lungatgs àn musso la veia agl giast marvigliùs. Dànd egn tgit an cuschegna en ign alura sto impressiuno digl fatschegn da cuschinerias a cuschiniers cun a sainza faziels. Igl egn barsavan anzatge ca samaglieava a gigantics raviols, oters strischeavan fegnas rasadas da pasta cun paintg luan-to c'i pusavan cun quito an egna furma da sturz. A dapartut ear'igl la Meyada a la Gulistan, las duas fugitivs curdas darivantas da la Siria, ca vurdavan ca tut vigni fatg tanor lur rezept a gidavan plazar andretg las pastas an la furma a c'igls «schombros», quella speztga da raviols, vignian amplanieus scoiglsoda. Ellas duas vevan alura ear procuro pigl menu. Mo propi ainta màn igl timùn veva Meyada. Ella veva la survesta da tutas lavurs c'earan da far par ca lur spezialitads curdas gartegian bagn. Ad amiez que furnicler cuschinànt a fastginànt steva an quietetzta admirabla Rita Juon, l'organisatura da quell'ocurenza, sco egna capitania sen la mar burastgusa.

Egn'ideia sco regal da Nadal

Rita Juon safatschenda betga me da scriver romans criminals a da svilupar programs par computers; d'egn on annà e ella ear tgieu a cor digl aranschamaint «cuschinar cun fugitivs». Ansuma, igl e ella c'à mess a strada quell'acziùn. «L'ideia e naschida da Nadal avànt egn on», palainta ella trànter raspunder las amparadas da las sias gidàntras svizras Susanne Gross, Sabina Simmen, Elisabeth Calonder a Käthi Menn ca sagidan cun cuschinar. «A mesa vevan discussiùns cun la nosa fe-

glia c'à ussa 16 ons. Ella nus à fatg amparadas: Partge en quels qua? Partge fagez nut par els. Partge quegl a partge g'oter?» Quellas discussiùns àn animo Juon da vagnir activa. «partge quior an la Rhein-krone a Riòlta e'gl passa 70 fugitivs, a nus vagn nign'ideia tgi c'i en a tge c'i fan, ad els àn strusch la pussevkladad da vagnir an contact cun nus indigens.» Alura gli e vagnida l'ideia d'organisar santupadas, a las qualas igl vean cuschino da cuminànza par ascheia instradar contacts. Juon fa las tgossas bagn planisadas; ella à s'andar-schieu tier parsünas cun experienzta cun fugitivs, sco ser Jürg Wutge digl «project da tgoras» ad Emilia Alig da Givòlta c'instruescha tudestg agls fugitivs ca statan a Riòlta. «Alura ve jou ancuretg colavuraturas, partge suleta fuss quegl nunpussevel d'organisar a cuschinar par tànts.» Dantant à la igl sustegn da Susanne Gross da Masagn ca s'ocupescha da las finanzas a da Daniel Schläpfer da Flerda c'e igl um ca sagida dapartut.

Igl success nunspitgieu da las tschagnas cuminevlas

Igl marz digl on passo à alura gieù liac l'amprema tschagna cuminevla a Ma-

sagn, par la quala i vevan quinto cun var 10 partizipants indigens a var 20 fugitivs. «Mo igl e rivo passa 60 parsünas», gi Juon c'eara tut surstada da que grànd interess da tschanar cun fugitivs. D'alura annà e'gl adigna trànter 80 a 100 tschanadras a tschanaders ca rivan. Ear a caschùn da la 9avla tschagna cuminevla ainta Spleia àni surpasso tutas spetgas cun 102 partizipants. L'ocurenza e sacumpruvada an tuts gros. «Igl contact trànter fugitivs da diferaintas naziùns a quel cugls indigens e instrado», constatgescha Juon. «Cuschinar a tschanar da cuminànza e la migliera furma par stgafir contacts. Igl fugitivs survignan la pussevkladad da sapeschantar cun lur savida ad anschegn, a tschanand s'antreschan dascurs persunals. La noss'amprova funcziùna ancunter tutas spetgas a nus vagn cuntanschieu las nosas fegnamiaras», concluda Juon. Dantant e rivada Marlen Schmid Niffeler, la parsura da l'uniùn «Viamala aviarta» c'e vagnida fundada igl setember passo sco uniùn tetgala par tut igls projects an favur digls fugitivs ca statan an Sutselva. Quels cumpeglian sper igls numnos ear egna squadra da bala-ret, egna da bura-pe, la santupada par famiglias ad egn post da cun-

zegliaziùn. La lavur voluntaria da quell'uniùn vean sustanida digls vaschinadis, digl ufezi da migraziùn, da fundaziùns a da numerus donaturs privats.

Dantant e'gl pierti s'amplanieu antoc'igl davos post da sear, la ramur digls raschienen instrados, da tagliers a pusada rabata da tutas varts. La tschagna curda

cun «dorma», «pel», «schambroc» a «boclava» sco dessert para da gustar a fugitivs ad indigens sco c'igl e da concluder digls comentaris da tschanadras a tschanaders.

La proxima tschagna cuminevla à liac vender-gis, igls 13 d'avregl a las 19.00 an la sala da gimnastica a Pasqual.

La tschagna cun dorma, pel, schambroc a baclava à gusto a pintg a grànd.

Las duas dunas curdas Gulistan a Meyada cuschegnan spezialitads da la Siria cun lur gidàntras afgans a la Susanne Gross da Masagn.

FOTOS B. TSCHARNER

Daniel Schläpfer a Rita Juon salegran ca la 9avla tschagna cuminevla da fugitivs ad indigens e puspe davantada egn grànd success.